

registers van Gerard van Voome voor, om tot een andere codicologische samenstelling van één specifiek register te besluiten dan de huidige toestand, en J. C. Kort belicht, in scherp contrast met de hoge graad van inzicht van de heren van Voome in hun domein en beheer, het falend goederenbeheer van de heren van Merwede, te wijten aan een gebrekkige registratie. In het stedelijk milieu behandelt Florence W. J. Koorn de bewaring van stadsprivileges, meer bepaald te Haarlem, en gaat P. H. D. Leupen in op de informatie die stadszegels van Rhenen en Nijmegen kunnen bieden over stadsmuren. Meer algemeen breekt J. G. Smit een lans voor de studie van de overlevering in kopieën van in registers ingestoken stukken, en stelt Cornelis Dekker diepgaand de Zeeuwse vronen voor. De bekommernis om naar vroegste stadia in bronnenstudie te gaan, komt bij Marco Mostert tot uiting, waar deze de vroegste geschiedenis van de schriftcultuur in Holland behandelt, alsook bij C. L. Verkerk, die op zoek gaat naar de vroegste vermelding van de tol van Geervliet.

Bijdragen uit Vlaanderen ontbreken niet in deze hulde: Walter Prevenier onderzoekt het invoeren, vanaf de veertiende eeuw, van een indeling in gelijke uren, waarbij mechanische uurwerken een bepalende rol spelen. Hoe de vermoedelijke keure van de Vlaamse graaf Filips van de Elzas voor de Vier Ambachten er wel mag hebben uitgezien, wordt onderzocht door Adriaan Verhulst en Thérèse de Hemptinne. Door de diepgang van de bijdragen en een verzorgde druk en lay-out brengt deze veelzijdige bundel een gepaste hulde.

Monique Vleeschouwers-Van Melkebeek

H. J. J. M. van der Bruggen, e. a., ed., *Regionale geschiedenis zonder grenzen. Opstellen aangeboden aan prof. dr. J. C. G. M. Jansen* (Cahiers van het Sociaal historisch centrum voor Limburg I; Maastricht: Sociaal historisch centrum voor Limburg, 1998, 349 blz., f50,-, ISBN 90 74142 08 7).

Deze bundel kwam tot stand naar aanleiding van het afscheid op 8 mei 1998 van J. C. G. M. Jansen als directeur van het Sociaal historisch centrum voor Limburg (SHCL) en als bijzonder hoogleraar aan de Universiteit Maastricht. Tevens is dit het eerste deel in een reeks cahiers van het SHCL. Over de doelstelling van deze derde publicatiereeks van het SHCL, naast de *Studies over de sociaal-economische geschiedenis van Limburg* en de *Maaslandse Monografieën*, worden we niet ingelicht. De keuze om de nieuwe reeks te beginnen met de uitgave van een feestbundel maakt hierover ook weinig duidelijk. Zoals vaak bij een dergelijke onderneming lijkt het boek gemaakt voor de gebeurtenis en niet voor een bepaald lezerspubliek. Een bont allegaartje aan onderwerpen komt aan bod.

P. J. H. Ubachs beschrijft in een ouderwets gedegen stuk wat bekend is over het Maastrichtse vleeshouwersambacht. Aansluiting bij recente literatuur over gilden wordt daarbij niet gezocht. Boeiender is de vergelijking door J. C. G. Venner van de samenstelling van het bestuur in enige steden tussen 1550 en 1572. De stadsbestuurders in de Luikse steden Hasselt en Maaseik werden door de gildeleden gekozen: de 'Luikse democratie'. In Roermond (Gelre) bestond een systeem van coöptatie en verkiezing voor het leven. Van de gezinshoofden drong naar schatting 14% in Hasselt en zelfs 37% in Maaseik tegen slechts 3% in Roermond in het stadsbestuur door. Desondanks waren het, net als in Roermond, ook in de beide op het oog zo democratische Luikse steden enkele families die een opvallend groot deel van de bestuursposten bezetten. R. van Uytven presenteert verspreide informatie over de zeevisserij in Duinkerken uit de moeilijke jaren rond 1520. Deze zijn gecombineerd met opbrengstgegevens van enige accijnzen in Oostende in de periode 1505-1575. Geconcludeerd wordt dat de Vlaamse zeevloten 'gouden zestiende eeuw' gekend hebben.

In het meest omvangrijke artikel bespreekt A. M. van der Woude uitgebreid de demografische kerncijfers van Gelderland tussen 1815 en 1860, onderscheiden naar vier regio's en naar stad en platteland. De weinig verrassende conclusie is dat de Nederlandse diversiteit in demografische patronen op provinciaal niveau ook terugkomt in de vorm van regionale verschillen binnen Gelderland. Het geven van verklaringen voor deze verschillen is geen doel van deze studie. Opmerkelijk is dat enkele kerncijfers niet op regionaal niveau berekend zijn bij gebrek aan bevolkingsaantallen. Deze laatste zijn echter met behulp van de beschikbare gegevens eenvoudig te schatten, zoals bijvoorbeeld gebeurt in mijn *Voor een handvol stuivers* (Groningen, 1995) (315-316).

Van den Eerenbeemt schrijft een informatief stuk over de verkoop van boterkleursel door de firma Van der Grinten te Venlo via agenten op provisiebasis, de klachten over de kwaliteit van dit kleursel en de wijze waarop afnemers prijsverlagingen afdwongen onder verwijzing naar de lagere prijzen van concurrenten. Deze onderwerpen liet de auteur in eerdere publicaties over Océ-Van der Grinten liggen. J. J. F. van den Boogard geeft een interessante algemene inleiding over briefhoofden van bedrijven, waarna enkele exemplaren uit de jaren 1850-1900 aanwezig in het SHCL apart worden belicht. Uit G. C. P. Linssens enigszins opsommerige inventarisatie van de betoonde interesse voor de restanten van het industriële verleden, blijkt dat de belangstelling voor het behoud van nagelaten industriële complexen in alle West-Europese landen pas van tamelijk recente datum is.

Naar aanleiding van de dissertatie van H.J.C. Termeer, *'Het geweten der natie'. De voormalige illegaliteit in het bevrijde zuiden, september 1944-mei 1945* (Assen, 1994) gaat J. F. R. Philips in op vernieuwende en behoudende krachten in Zuid-Limburg in deze periode. Hij betoogt dat er daar wel degelijk een omvangrijke vernieuwingsbeweging bestond, hoewel deze weinig geschriften heeft nagelaten. Tot slot volgen nog vier naamkundige of diabetologische artikelen. Vermeldenswaard daarin is de conclusie van H. P. M. Hillegers dat Limburgse toponiemen waarin het woord wijn voorkomt, niet verwijzen naar de drank maar naar knotwilgen. Zoals het hoort wordt geëindigd met een (weinig persoonlijke) biografie van professor Jansen en een (niet onaanzienlijke) lijst van diens publicaties.

Het geheel overziend moet ik concluderen dat aardige verhalen zijn opgenomen, hoewel meestal niet van hoog niveau. De gedachte komt op dat veel vrienden-schrijvers eens gekeken hebben wat ze nog in de kast hadden liggen. Een raadgeving tenslotte voor toekomstige feestbundelmakers: zorg voor een samenhangend thema, zodat er in ieder geval één groep is die wat aan het boek heeft.

Richard F. J. Paping

H. A. Groenendijk, *Op zoek naar de horizon. Het landschap van Oost-Groningen en zijn bewoners tussen 8000 voor Chr. en 1000 na Chr.*, J. N. H. Elerie, ed. (Dissertatie Groningen 1993 [bewerkt], Regio- en landschapsstudies IV; Groningen: REGIO-PRojekt, 1997, 314 blz., f39,95, ISBN 90 5028 083 8).

Grote ingrepen in het land gaan de laatste jaren vrijwel overal gepaard met archeologisch onderzoek. Doel daarvan is niet alleen het vastleggen van gegevens in het veld en het bergen van vondsten voordat dit onmogelijk wordt, maar ook de bescherming van vindplaatsen of archeologische monumenten voor toekomstig onderzoek. Grootchalige werken vergen een grootchalige aanpak, die paradoxaal genoeg gepaard gaat met steeds verfijnder methoden. Wanneer dit goed gebeurt, zijn de resultaten vaak verrassend en zelfs zodanig dat tot nog toe 'lege' gebieden